

Mjesto susreta hrvatske i inozemne dječje književnosti

Smiljana Narančić Kovač i Ivana Milković, ur. 2019. *Prijevodni pogled iz Hrvatske*. Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. 433 str. ISBN: 978-953-8115-48-6.

Nataša Pavlović

Hrvatska znanost o prevođenju, kao i komparativna dječja književnost, odnedavno su bogatije za još jednu vrijednu publikaciju, koju je iznjedrio uspostavni istraživački projekt Hrvatske zaklade za znanost BIBRICH UIP-2014-09-9823. Riječ je o knjizi *Prijevodni pogled iz Hrvatske*, koju su uredile voditeljica projekta BIBRICH Smiljana Narančić Kovač i Ivana Milković, a objavio Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Prije osvrta na samu knjigu, koja se sastoji od osamnaest poglavlja na ukupno 433 stranice i u čijoj je izradi sudjelovalo dvanaest autora, potrebno je reći nekoliko riječi o projektu u sklopu kojega je ova knjiga iznikla. Sam je projekt, naime, svojom širinom i dubinom pristupa prijevodima dječje književnosti bio jedinstvena pojava u novijoj hrvatskoj translatoologiji. Djelujući od 2015. do 2018. pod nazivom „Uspostavljanje međukulturnih poveznica kroz prijevode dječje književnosti: tekst, kontekst, strategije“, projekt je okupio jedanaest istraživača s ciljem etabliranja, u hrvatskom kontekstu novoga, istraživačkoga područja proučavanja dječje književnosti u prijevodu. U samo tri godine djelovanja projekt je ispunio sve svoje ambiciozne ciljeve te iza sebe ostavio brojne konkretne rezultate – šezdesetak znanstvenih radova u domaćim i međunarodnim publikacijama, brojna izlaganja na znanstvenim skupovima u Hrvatskoj i inozemstvu te izuzetno vrijednu pretraživu digitalnu bibliografiju prijevoda dječje književnosti na hrvatski te s hrvatskoga na druge jezike, koja je dostupna na mrežnim stranicama projekta (<<http://bibrich.ufzg.hr/bibliografija/>>). Ta je impresivna bibliografija poslužila i kao jedan od ciljeva projekta, ali i kao sredstvo za postizanje ostalih ciljeva: služeći se bibliografijom i u nju uključenim prijevodima kao korpusom, znanstvena je skupina mogla utvrditi trendove i kontakte u prevođenju dječje književnosti u 20. stoljeću kao i prijevodne norme koje su upravljale tim procesima. Osim navedenoga, projektom je 2018. uspostavljen novi Centar za istraživanje dječje književnosti i kulture pri Učiteljskom fakultetu u Zagrebu, u sklopu kojega se nastavljaju istraživanja prijevoda dječje književnosti u hrvatskom kontekstu. Svojim je djelovanjem projekt BIBRICH tako postavio temelje daljnjemu radu u ovom području, ponudivši hrvatsku perspektivu međunarodnoj znanstvenoj zajednici, što je dovelo i do čvršćega povezivanja hrvatskih znanstvenika s kolegama iz inozemstva.

Knjigom *Prijevodni pogled iz Hrvatske* zorno se prikazuju svi doprinosi projekta BIBRICH te je ona izvrsna polazišna točka za svakoga čitatelja koji se želi upoznati s proučavanjem dječje književnosti u prijevodu ili produbiti svoje znanje o tom području. Knjiga je podijeljena u tri dijela, naslovljena „Prijevodi i pojave“, „Prijevodi i kontakti“ i „Tekstovi i strategije“. U knjizi se polazi od najširega pogleda na trendove i okolnosti prevođenja dječje književnosti u Hrvatskoj u 20. stoljeću (u 1. dijelu) preko prijevodnih kontakata između hrvatske dječje književnosti i pojedinih inozemnih kultura (talijanska i njemačka kultura, anglofone i nordijske kulture te kulture zemalja bivše Jugoslavije) u istom razdoblju (u 2. dijelu) da bi putovanje krajolikom dječje književnosti u prijevodu završilo na

mikrorazini, proučavanjem konkretnih prijevodnih postupaka kao pokazatelja prijevodnih normi u pet studija slučaja (u 3. dijelu). Takvom koncepcijom knjiga pruža s jedne strane širinu i potreban kontekst za razumijevanje rezultata istraživanja pojedinih prijevodnih pojava kojima se bavi dubinska analiza odabranih tekstova, a istodobno se analizom konkretnih prijevoda oprimjeruje i potkrjepljuje makroanaliza prijevodnih trendova i tijekova kojima se bave prva dva dijela knjige. U ovom kratkom prikazu nemoguće je osvrnuti se na sve vrijedne rezultate istraživanja koja se nalaze u podlozi svakoga pojedinoga poglavlja pa ću izdvojiti samo neke koji mi se čine osobitim doprinosom daljnjemu razvoju hrvatske znanosti o prevođenju i koji mogu poslužiti kao vodič zainteresiranomu čitatelju.

U prvom poglavlju (1.1.), koje potpisuje Smiljana Narančić Kovač, osim predstavljanja projekta BIBRICH i njegove metodologije i teorijske podloge, vrijedi svakako naglasiti kritički pregled prethodnih istraživanja prijevoda dječje književnosti u Hrvatskoj i u svijetu, kao i glavnih pristupa dječjoj književnosti u prijevodu. Taj će rad, a osobito njegov opsežan popis literature, poslužiti kao polazišna orijentacijska točka čitatelju koji se tek upoznaje s tim područjem. Za čitatelje koji žele doznati više o već spomenutoj Bibliografiji hrvatske prijevodne dječje književnosti 20. stoljeća, nezaobilazno je poglavlje 1.2. autorice Sanje Lovrić Kralj, u kojem će dobiti odgovor na sva pitanja u vezi s nastankom i koncepcijom toga vrijednoga resursa te svim mogućnostima koje on nudi i načinom na koji se njime služiti. U poglavlju 1.3. i 1.4. Berislav Majhut i Sanja Lovrić Kralj nude pregled prijevodnih trendova u prijevodnoj dječjoj književnosti u Hrvatskoj u prvih šest desetljeća 20. stoljeća. Promatra se utjecaj pojedinih dječjih književnosti – mađarske, njemačke, talijanske, engleske, francuske i slavenskih književnosti – u različitim povijesno-političkim razdobljima te pokazuje na koji način političke, ali i ekonomske okolnosti utječu na prevođenje dječje književnosti. U poglavlju 1.4. autori se posebice osvrću na pojedine vrste dječje književnosti, pri čem se ne ograničavaju na „visoku“ književnost nego obuhvaćaju i trivijalne žanrove. Posebice je zanimljiva analiza čitateljskih navika s obzirom na društveno-ekonomske skupine mladih čitatelja. U posljednjim dvama poglavljima prvoga dijela knjige Ivana Milković (1.5.) te Smiljana Narančić Kovač i Ivana Milković (1.6.) promatraju ulogu prijevodne književnosti u kontekstu odgoja i obrazovanja te, posebno, u školskoj lektiri. Nudi se iscrpan prikaz prijevodnih naslova korištenih u nastavnim programima u hrvatskim školama te podaci o udjelu pojedinih svjetskih jezika i kultura u hrvatskim čitankama i lektiri, a prijevodni se trendovi dovode u vezu s promjenjivim političkim ideologijama pojedinih razdoblja. Čitatelju zainteresiranomu za daljnje povijesno proučavanje uloge prijevodne književnosti u školskoj lektiri bit će od velike koristi popis izvora (nastavni planovi i programi, popisi stranih pisaca preporučenih za nastavu književnosti, čitanke i sl.) iz kojih autorice iščitavaju prevladavajuće stavove i odnos prema prijevodnoj književnosti u pojedinim razdobljima.

Drugi dio knjige otvara poglavlje 2.1. Smiljane Narančić Kovač o prijevodima kao mjestima susreta hrvatske i anglofone dječje književnosti tijekom 20. te u prvom desetljeću 21. stoljeća. Služeći se mješovitom kvantitativnom i kvalitativnom metodom, autorica vrlo iscrpnom analizom obuhvaća prijevode s engleskoga jezika na hrvatski, ali i prijevode hrvatske dječje književnosti na engleski. Iako su potonji prijevodi, dakako, malobrojniji, podaci koji se tiču ovih prijevoda čine nam se zanimljivim poticajem za buduća istraživanja. Autorica se dotiče fenomena ponovnih prijevoda istoga djela (kojemu se vraćaju i drugi autori toga dijela knjige), a zanimljivo je i pitanje vidljivosti prevoditelja, čija (puna) imena

katkad nisu ni navedena uz prijevode. Analiza je upotpunjena razvrstavanjem prevedenih djela prema žanrovima, gdje su također uključeni i popularni, a ne samo kanonski i klasični naslovi. Marija Andracka u poglavlju 2.2. bavi se prijevodnim tijekovima talijanske dječje književnosti na hrvatski te ponovnim prijevodima i okolnostima njihova objavljivanja, uključujući ideološke razloge za cenzuru te potrebu za osuvremenjivanjem tekstova. Vrijedan je dodatak njezinu radu popis svih izdanja prevedenih djela talijanske dječje književnosti na hrvatski tijekom 20. stoljeća. U poglavlju 2.3. Edin Badić prati trendove u prevođenju dječje književnosti s nordijskih jezika na hrvatski, osvrćući se i na fenomen indirektnoga prevođenja, tj. prevođenja preko jezika posrednika, koje je karakteristično za prijevodne kontakte među manjim jezicima. U slučaju prijevoda dječje književnosti s nordijskih jezika na hrvatski, kao jezici posrednici najčešće su se koristili njemački i engleski, dok su u slučaju Andersenovih bajki, uz navedene jezike, ulogu posrednika imali i francuski i talijanski. Snježana Veselica Majhut vraća se pitanju ponovnih prijevoda analizirajući sedam prijevoda djela *Robinson Crusoe* D. Defoa objavljenih od 1945. do trenutka istraživanja. Kao polazišna točka autorici će poslužiti zanimljiva (i donekle kontroverzna) „hipoteza o ponovnim prijevodima“ prema kojoj se pretpostavlja da su ponovni prijevodi nekoga djela po svojim obilježjima bliži izvorniku od prvoga prijevoda, koji se pak u većoj mjeri prilagođava ciljnoj kulturi kako bi bio lakše prihvaćen. Vrijedan je doprinos rada i korištenje paratekstova (podataka o prevoditeljima, predgovora i pogovora te prevoditeljevih bilježaka) u analizi ponovnih prijevoda, uz samu iscrpnu tekstualnu analizu. U poglavlju 2.5. Nada Kujundžić bavi se nagrađivanim anglofonim slikovnicama i ilustriranim knjigama (djelima u kojima je tekst popraćen ilustracijama, ali može se čitati i neovisno o njima). U radu se raspravlja o ulozi književnih nagrada i njihovim specifičnostima u kontekstu dječje književnosti, s osobitim osvrtom na „Medalju Caldecott“ i „Medalju Kate Greenaway“. Tihomir Engler u poglavlju 2.6. istražuje kontakte s njemačkom dječjom književnošću na primjeru djela Ericha Kästnera i okolnostima njihova (ponovnoga) objavljivanja. Rad je popraćen iscrpnim popisom svih izdanja Kästnerovih djela na njemačkom te u prijevodu. Nakladničke prakse u bivšoj Jugoslaviji u drugoj polovini 20. stoljeća analizira Katarina Aladrović Slovaček u poglavlju 2.7. na primjeru dvaju djela (Ivana Kušana i Ivane Brlić-Mažuranić), pri čem opcije njihova objavljivanja u drugim republikama bivše države uključuju objavljivanje bez izmjena, transkripciju na drugo pismo, pravopisno i gramatičko prilagođavanje te prevođenje.

U trećem dijelu knjige autori se u studijama slučaja bave konkretnim aspektima prijevoda dječje književnosti kao što su kulturne referencije (Snježana Veselica Majhut u poglavlju 3.1. na primjeru prijevoda *Kraljevića i prosjaka*), vlastita imena (Nada Kujundžić i Ivana Milković u poglavlju 3.2. na primjeru prijevoda priča o *Winnie-the-Poohu*), diskursna obilježja (Katarina Aladrović Slovaček u poglavlju 3.3. na primjeru prijevoda *Čudnovatih zgoda šegrta Hlapića* na ruski jezik), različite prijevodne intervencije (Iris Šmidt Pelajić u poglavlju 3.4. na primjeru prijevoda djela *Die rote Zora und ihre Bande*) te strategije i „glas“ prevoditelja (Corinna Jerkin u poglavlju 3.5. na primjeru prijevoda *Sretni dani*). Svi ovi radovi mogu poslužiti kao inspiracija za daljnja istraživanja, a naročito će biti korisni mlađim istraživačima u metodološkom smislu.

U zaključku ovoga prikaza knjige *Prijevodi dječje književnosti: pogled iz Hrvatske*, kojoj se zbog prostornoga ograničenja ovdje ne može u dovoljnoj mjeri odati priznanje,

naglasila bih kako je glavna kvaliteta knjige njezina sveobuhvatnost. Prijevodima dječje književnosti pristupa se i dijakronijski i sinkronijski, analizom tekstova, ali i njihova konteksta, kombinacijom kvantitativne i kvalitativne metode. Knjiga jasno pokazuje da se prijevodi književnosti, pa tako i dječje književnosti, nikada ne mogu promatrati izolirano od društveno-političkih, ideoloških i ekonomskih okolnosti u kojima se djela odabiru, prevode, objavljuju, prerađuju i ponovno prevode te im se na taj način u određenoj mjeri dopušta (ili ne) pristup čitateljima u pojedinim razdobljima. Ovim i daljnjim istraživanjima dječje književnosti može se jasno pokazati koliko je važna uloga prijevoda kako u poticanju razvoja nacionalne dječje književnosti i njezinu promoviranju izvan granica jezične zajednice tako i u oblikovanju čitateljskih ukusa i prenošenju ideja iz jedne kulture u drugu. Pritom prevoditelji, iako nisu jedini akteri u procesu, imaju glavnu ulogu koja, nažalost, često ostaje zanemarena, a sami prevoditelji marginalizirani pa čak katkad i anonimni. Vjerujem da će se daljnjim razvojem znanosti o prevođenju u Hrvatskoj i njezinim povezivanjem s usporednim znanstvenim trendovima u inozemstvu, čemu ova knjiga uvelike doprinosi, potaknuti i veća vidljivost prevoditelja i njihove uloge posrednika među kulturama, koju još dugo neće moći zamijeniti tehnologija.